

Introductie Democratie en Neutraliteit en de bibliotheek

Mirjam Zweers

Uitgesproken op 25 oktober 2024 tijdens de Equality day van de Dutch Design Week. Symposium **Actief Burgerschap, democratie en Social Design over de rol van culturele instellingen in de democratische cultuur.**

[actief burgerschap, democratie en social design - Koninklijke Bibliotheek | Dutch Design Week](#)

De urgentie van het thema **democratie** is de afgelopen jaren steeds duidelijker geworden.

Wereldwijd zien we een stijging van populisme, desinformatie en toenemende zichtbaarheid van polarisatie. In Nederland voelen veel mensen zich verwijderd van democratie en burgerschap; zo blijkt uit recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) dat ongeveer 40% van de Nederlanders zich niet gehoord voelt in de politiek.

Dit gevoel van onmacht en vervreemding wordt versterkt door de complexiteit van politieke processen en de afstand tussen burgers en beleidsmakers. Slechts 55% van de Nederlanders gelooft dat hun stem er echt toe doet, wat aantoont dat er een **groeïende kloof** is tussen burgers en de democratische instituties. Ik vertel jullie natuurlijk niets nieuws.

Het lijkt **nu belangrijker dan ooit** om de fundamenteën van onze democratie te versterken en ruimte te creëren voor een inclusieve dialoog, niet alleen omdat het slecht gesteld is met die dialoog maar ook omdat er hele urgente kwesties zijn waarover we nu met elkaar in gesprek moeten.

Filosoof Hannah Arendt zei ooit: "De grootste uitdaging van de democratie is om de mensen te betrekken bij de publieke zaak." Zij onderstreept het belang van onze gezamenlijke inspanningen om de democratie levendig te houden en ze herinnert ons eraan dat democratie **niet alleen een systeem is, maar ook een voortdurende verantwoordelijkheid**. Democratische waarden moeten niet alleen worden verdedigd, maar ook **actief worden bevorderd** in alle lagen van de samenleving.

Democratie biedt de mogelijkheid om gehoord te worden, om invloed uit te oefenen op ons eigen leven en om samen te werken aan een rechtvaardige samenleving. Het stelt ons in staat om beslissingen te nemen die ons raken en zorgt ervoor dat iedereen de kans krijgt om bij te dragen aan het welzijn van de gemeenschap. En dit verzin ik natuurlijk niet zelf, er is een waslijst aan denkers en doeners die dit onderschrijven, van Harari tot Eva Rovers en Maxim Februari tot eerder genoemde Hannah Arendt.

Culturele instellingen spelen hierin (**het bevorderen van democratische waarden**) een **cruciale rol**. Zij zijn niet alleen plekken van kennis en kunst, maar ook **centra voor publieke discussie en ontmoeting**. Door ruimte te bieden voor verschillende stemmen en perspectieven kunnen zij bijdragen aan een vitale democratische cultuur. Culturele instellingen hebben de kracht om **barrières te doorbreken, dialoog te stimuleren en nieuwe vormen van participatie te ontwikkelen**. In deze zin zijn zij niet alleen de bewakers van ons cultureel erfgoed, maar ook de **architecten van een inclusieve toekomst (architecten gebruiken deze zinssnede veel – mogen wij ook best)**.

Een stapje verder de diepte in: Horizontale verzuiling

Horizontale verzuiling verwijst naar de opkomst van netwerken en gemeenschappen die niet langer gebonden zijn aan traditionele zuilen, zoals religie of politiek. In deze structuur zijn individuen en groepen met vergelijkbare belangen of waarden met elkaar verbonden, ongeacht hun achtergrond (bijvoorbeeld rond fantasy of dierenrechten). Dit leidt tot een grotere diversiteit aan stemmen en ideeën, en stimuleert samenwerking over bestaande grenzen heen waardoor mensen elkaar beter begrijpen en respecteren. Het biedt kansen voor innovatie en creatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken, omdat diverse perspectieven samenkomen en elkaar aanvullen.

Horizontale verzuiling kan echter ook **bubblevorming** versterken. Mensen hebben de neiging om zich te omringen met gelijkgestemden, wat kan resulteren in echo kamers waar alleen bevestigende meningen worden gedeeld. Dit kan de discussie verminderen en het begrip voor andere perspectieven ondermijnen. Bovendien kan het de polarisatie* in de samenleving vergroten, omdat groepen verder van elkaar verwijderd raken. Het is daarom belangrijk om ook **actieve interactie tussen verschillende netwerken te bevorderen**, om zo een bredere dialoog te stimuleren.

Empathie is in dit verband essentieel in een democratie omdat het begrip en respect voor verschillende perspectieven bevordert. In een diverse samenleving, waar uiteenlopende meningen en achtergronden samenkomen, helpt empathie om verbinding te maken tussen mensen. Wanneer mensen elkaars ervaringen en zorgen begrijpen, ontstaat er een cultuur van vertrouwen. Dit vertrouwen is cruciaal voor samenwerking en actieve participatie in het democratische proces. Wij mensen zijn eerder geneigd om in gesprek te gaan en compromissen te sluiten als we ons gehoord voelen. Op deze manier versterkt empathie niet alleen de sociale cohesie, maar vormt het ook een fundament voor een gezonde, inclusieve en functionerende democratie.

Neutraliteit (netwerkagenda)

Als je chat GPT vraagt naar neutraliteit in de publieke ruimte vertelt de AI je het volgende:

Neutraliteit in de publieke ruimte is cruciaal voor een inclusieve samenleving. In neutrale publieke ruimtes, zoals parken en gemeenschapscentra, ontstaat een omgeving waarin diverse groepen samenkomen en ideeën uitwisselen. Het waarborgen van neutraliteit voorkomt dat één stem of visie de overhand krijgt, waardoor ruimte blijft voor schuring en wederzijds begrip en de kansen die dat biedt.

Maar is dit wel waar? En is een gemeenschapscentrum bijvoorbeeld wel neutraal? Het feit dat op deze plek de gemeenschapszin wordt gestimuleerd is al een stellingname, dat geldt bij voorbeeld ook voor een bibliotheek die onafhankelijke informatie voorziening nastreeft of een debatcentrum waar persvrijheid hoog in het vaandel staat. Culturele instellingen zijn, alleen al dankzij hun bestaan, naar mijn bescheiden mening geen neutrale plekken. Daarnaast zijn de mensen die er werken en de programma's maken natuurlijk allesbehalve neutraal. Het lijkt veel zinvoller om daar transparant over te zijn en juist heel helder uit te spreken waar je wel voor bent.

Om dit te verkennen gaan we deze ochtend onder andere samen met Bram Eidhof aan de slag met een democratische code voor de culturele instelling en de bibliotheek.

*Ter relativering - uit recent wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat de polarisatie in Nederland het afgelopen decennium niet is toegenomen.